

**Ο ΦΟΒΟΣ ΣΤΗΝ ΚΙΝΕΖΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ.
Ο ΛΑΟΣ Ο ΚΑΘΗΜΕΝΟΣ ΕΝ ΣΚΟΤΕΙ ΚΑΙ ΣΚΙΑ
ΘΑΝΑΤΟΥ**

π. Ιωνάς Μούργτος

Ζώντας στην Ταϊβάν στο ξεκίνημα της ορθόδοξης εκκλησίας, η αγάπη μου για τους Κινέζους έγινε μεγαλύτερη. Βέβαια είχε αρχίσει από τα φοιτητικά χρόνια και τώρα έδωσε η χάρη του Θεού να βρίσκομαι εδώ να τελώ την Θεία Λειτουργία και έτσι η χάρη και η αγάπη του Θεού να γίνονται αισθητά στην Ταϊβάν.

Συζητώντας με διάφορους ταϊβανέζους που σιγά σιγά έτυχε να γνωρίσω μου έκανε εντύπωση το ότι δεν είχαν αρκετή θα έλεγα χαρά. έγινε πιο φανερό αυτό από την παρατήρηση κάποιου φίλου όταν κοιτάζανε φωτογραφίες από τα μαγαζιά για γάμους. – πρέπει να εξηγήσω ότι ο κινεζικός γάμος γίνεται σε εστιατόριο, απλά τρώνε μαζί, η νύφη αλλάζει φορεσιές διάφορες για να δείξει ότι έχει λεφτά, δεν υπάρχει κάποια έννοια μυστηρίου, μια απλή υπόκλιση στους προγόνους, όμως βγάζουν καλλιτεχνικές φωτογραφίες στα αξιοθέατα της πόλης ντυμένοι γαμπροί και νύφες-. Μα αυτοί δεν γελάνε - είπε με απορία! Έχουν τόσο φόβο μέσα τους. Πράγματι, κοίταξα πολλές φωτογραφίες και όλες δείχνουν το ίδιο. Αυτή ήταν η πρώτη μου επαφή με τον φόβο εδώ.

Σιγά σιγά ο φόβος άρχισε να μπαίνει πιο φανερά στην καρδιά μου, από διάφορες κρυφές ρωγμές και πληγές που δεν είχαν κλείσει. Βλέπετε είμαι και εγώ τώρα κινέζος, αγαπώ τόσο πολύ αυτό το λαό και αυτό τον τόπο, μου φαίνεται τόσο οικείος που κάποιοι μου λένε πως είμαι μετεμψύχωση κινέζου. Εγώ γελώ καλόκαρδα και τους λέω πως υπάρχουν και άλλες αιτίες που μπορεί να νιώθει κανείς έτσι, και όχι η μετεμψύχωση. Ο φόβος όμως μπήκε για τα καλά στην καρδιά μου όταν επισκέφθηκα την έκθεση θιβετιανού βουδισμού στο μουσείο θρησκειών. Εκεί η ευγενική μου φίλη ξεναγός μου εξήγησε τα διάφορα εκθέματα, μου είπε, βλέπεις αυτά τα τύμπανα, είναι από κρανία μικρών παιδιών και η μεμβράνη από το δέρμα τους, αυτές οι σάλπιγγες από κόκαλα ανθρώπινα, αυτή η στολή του λάμα, είναι εξ ολοκλήρου φτιαγμένη από δέρμα ανθρώπινο και κόκαλα, από πεθαμένους φυσικά.... ένοιωσα κάτι κρύο, κάτι κακό. Ακόμα και μετά, στην έξοδο, όπου πουλούσαν μικροαντικείμενα αναμνηστικά, κάτι με σταμάτησε πριν αγοράσω, και ρώτησα. αυτή η τσατσαρούλα από τί είναι φτιαγμένη;

από κόκαλα ανθρώπινα φυσικά είπε η κοπέλα, όλα είναι από νεκρούς.... καλά είπα δεν πειράζει, θα πάρω άλλη φορά. Μου ήρθαν στο νου οι στίχοι του Τ.Σ. Ελλιοτ

«όμως σε οστά ανάμεσα στεγνά σέρνεται η τύχη μας

Για να κρατήσει ζωντανή τη μεταφυσική μας».

(Ψίθυροι Αθανασίας).

Και τότε σαν ένα πέπλο να τραβήχτηκε από τα μάτια μου, πολλά άρχισαν να εξηγούνται μέσα μου. Ο φόβος. Αυτός κυβερνά την κινεζική και γενικότερα την κοινωνία των ανατολικών λαών.

Ο φόβος βρίσκεται παντού. Κατ' αρχήν ο φόβος των φαντασμάτων. παντού υπάρχουν φαντάσματα, πολλοί μάλιστα μου είπαν ότι τα είδαν κιάλας. Είναι πολύ φυσικό να πεις σε ένα ξενοδοχείο «φάντασμα!», θα σε πιστέψουν, θα τρομοκρατηθούν, θα κάψουν χάρτινα χρήματα, θα ικετέψουν το φάντασμα να μην τους κάνει κακό. Είναι πολύ χαρακτηριστικό αυτό, «σε παρακαλώ μη με βλάψεις πάρε αυτά...». Στην αρχή δεν τους πίστευα μα τώρα πια δεν είμαι τόσο σίγουρος, θυμούμενος τα συναξάρια των μαρτύρων, των Αγίων ειδικά της ερήμου, το πως χτίστηκε η Λαύρα από τον Άγιο Αθανάσιο στο Αγ. Όρος κτλ. Ναι είναι εδώ η χώρα που κυριαρχεί ο διάβολος. χάρη σε αυτούς που βοηθούν αυτήν την ιεραποστολή γίνεται εδώ λειτουργία, έρχεται η χάρη του Θεού. Ποια είναι αυτά τα φαντάσματα? Αυτοί που έχουν βρει βίαιο θάνατο, άλλοι που οι συγγενείς δεν τους πρόσφεραν τις απαραίτητες θυσίες, η και ετάφησαν σε λάθος ημερομηνία, η με λανθασμένο προσανατολισμό του τάφου, αλλά και διάφοροι δαίμονες, από τους πολλούς του κινεζικού πανθέου.

Είναι φανερό πόσο αβάσταχτη είναι εδώ η κυριαρχία της φύσης πάνω στην ανθρώπινη μοίρα. Το λεγόμενο φογκ σουει, δηλ. ο κατάλληλος συνδυασμός των φυσικών ιδιοτήτων ενός κτηρίου, προσανατολισμός, χώρος, φωτισμός, θέση πόρτας, παραθύρου κτλ, ώστε να βρίσκονται σε αρμονία με το λεγόμενο γινκ γιανγκ, δηλ τις δυο συζυγείς δυνάμεις που ρυθμίζουν το σύμπαν. Συνεπώς η φύση κυριαρχεί αδυσώπητα πάνω στην ανθρώπινη μοίρα, μπορεί να σε καταστρέψει χωρίς καμία λογική, χωρίς άλλη αιτία.

Προχωρώντας βαθύτερα, στην οικογένεια βλέπουμε το αληθινό δράμα. Πρέπει να προσφέρεις κατάλληλες θυσίες κάθε 2 βδομάδες περίπου στους προγόνους, στο τραπέζι που κάθε οικογένεια έχει στο σπίτι για αυτό το σκοπό. Αν δεν το κάνεις σωστά, η ψυχή του πατέρα της μάνας, θα γίνει πεινασμένο φάντασμα και δεν θα δεις άσπρη μέρα. Μου φάνηκε αδιανόητο αυτό για μας τους Έλληνες. Πως είναι δυνατόν να διανοηθούμε πως οι ψυχές των νεκρών μας θα προσπαθούν να μας βλάψουν, έστω κι αν δεν τους θυμόμαστε, έστω και αν δεν τους μνημονεύουμε σωστά? Αντίθετα, σε δύσκολες στιγμές τους επικαλούμεθα κιάλας, αδειάζουμε τον πόνο μας. μετά

μου πέρασε η ιδέα, χωρίς φυσικά να θέλω – ούτε μπορώ άλλωστε - να κάνω τον ψυχολόγο- πως αυτό θα μπορούσε να είναι μια υποσυνείδητη αντίδραση των παιδιών στους προγόνους λόγω της συμπεριφοράς τους. Γιατί στην κινεζική οικογένεια δεν υπάρχει προσωπική ζωή. Υπάρχει η οικογένεια πάνω από όλα, ο πατέρας αφέντης «padre padrone», η μάνα που μπορεί διαφεντεύει τη ζωή των παιδιών. Αυτοί θα πούνε τι να σπουδάσεις, ποιον η ποια να παντρευτείς και αν δεν τους αρέσει, τη διώχνουν, μπορείς να πάρεις άλλη. Γι αυτό και ήταν κανόνας στο παρελθόν, όχι ασύνηθες τώρα, η πολυγαμία, και τώρα μάλιστα να γνωρίζουν οι σύζυγοι η μια την άλλη. Και φυσικά δεν φιλάνε ούτε χαϊδεύουν τα παιδιά. Μετά από όλα αυτά, οι γονείς, κυριολεκτικά πεινασμένα φαντάσματα που ρουφούν τη ζωή των παιδιών σε τούτη τη ζωή, είναι φυσικό να προβάλλονται ασυνείδητα – αφού κανείς δεν τολμά συνειδητά- στην άλλη ζωή ως φαντάσματα.

Ο φόβος εκφράζεται επίσης σαν θαυμασμός προς την δύναμη, γι αυτό αν και στην αρχή δεν ήθελα να το πιστέψω, το παραδέχτηκα, όταν επισκέφτηκα ένα ναό που είναι αφιερωμένος στους ιδρυτές της σύγχρονης κινεζικής δημοκρατίας, δρ. Σαν Υετ Σαν, και Τσαγκ Καϊ Σεκ!!! Ναι είχαν τα αγάλματα τους στο βωμό, προσέφεραν θυσία, Γιατί είχαν δύναμη... και ναι μεν ήταν πραγματικά μεγάλοι άνδρες και έφεραν τη δημοκρατία στη Κίνα, αλλά όχι και θεοί. Όπως έμαθα δε, στην Κίνα αρκετοί λατρεύουν τον Μάο σαν θεό, παρά τις προσπάθειες της κυβέρνησης να το εμποδίσει. Ακόμα και σε σκύλο προσεύχονται, υπάρχει ναός, σε οτιδήποτε έχει δύναμη, γιατί η δύναμη είναι που μετράει εδώ. Σιγά σιγά προσπαθούμε να ξετυλίξουμε το σκοτεινό και κρύο κουβάρι του κινεζικού φόβου.

Πίσω από όλα κρύβεται ο φόβος του θανάτου. Ακόμα όταν πεθάνεις χρειάζεσαι λεφτά, γι αυτό βάζουν πολλά λεφτά στις τσέπες των πεθαμένων. Ναι είναι αλήθεια. Και πρέπει να έχεις φροντίσει να σου γίνει καλή κηδεία, τον κατάλληλο χρόνο (μπορεί να σε κρατάνε στο σπίτι 3-4 μήνες στο φέρετρο), γιατί αν δεν γίνει, θα γίνεις φάντασμα, θα τυραννάς αυτούς που τυραννούσες στη ζωή αυτή δηλαδή. Πρέπει να έχεις βρει και τυπικά υιοθετήσει αρσενικό παιδί αν δεν έχεις. Γιατί μόνο αυτό έχει δικαίωμα να σε κηδέψει. Αγοραπωλησίες παιδιών είναι συνηθισμένο. Και αν είσαι γυναίκα και πέθανες ανύπαντρη, τότε γίνεται και γάμος με το φάντασμα σου. Ρίχνουν λεφτά στο δρόμο, ο πρώτος που τα σηκώσει, υποχρεωτικά θα παντρευτεί το φάντασμα, σε κανονική γαμήλια τελετή.....

Για μένα το πιο δραματικό στοιχείο αυτό του φόβου είναι η έλλειψη αγάπης. Είναι απίστευτο σε ένα τέτοιο πολιτισμό να υπάρχει τόσο λίγη έκφραση αγάπης. Θεωρείται πολύ κακό, αγένεια, στην πράξη δεν λέγεται ποτέ, η λέξη σε αγαπώ, μεταξύ ανθρώπων που πρόκειται να παντρευτούν!! Ακόμα και στο πανεπιστήμιο που πάω, όταν μάθαμε αυτή τη λέξη, μας

είπαν πως γενικά οι κινέζοι δεν τη λένε. Στην Ιαπωνία εισήχθη ως λέξη από την Κίνα, τον 5^ο αιώνα... δεν υπήρχε....

Ίσως γι αυτό και δεν τολμούν να εκφράσουν γενικότερα τα συναισθήματα τους, δεν υπάρχει χορός, τραγούδι. Η ψυχολογία θα έχει πολλά να πει για την απαγόρευση και καταναγκαστική συμπεριφορά του μη εκφράζεσθαι στην Κίνα.

Ειδικά στην Ταϊβάν υπάρχει ένας βαθύς φόβος για το μέλλον. Φοβούνται ότι η κομμουνιστική Κίνα θα επιτεθεί κάποτε και θα καταστρέψει τα πάντα. Γι αυτό και προσπαθούν με κάθε τρόπο να βρουν και δεύτερο διαβατήριο, ώστε να μπορούν να διαφύγουν στο εξωτερικό. Αυτός ο εφιάλτης πολλές φορές δεν αφήνει να σκεφτεί κανείς μακροπρόθεσμα το μέλλον της οικογένειας και της δουλειάς του.

Ο γάμος εδώ είναι περισσότερο μια ανάγκη, μια υπακοή στους γονείς, μια οικονομική συμφωνία, ένας τρόπος επιβίωσης για το μέλλον και πολύ λιγότερο μια κοινωνία αγάπης δυο ανθρώπων, τουλάχιστον όπως την εννοεί ο χριστιανισμός. Εδώ το άτομο είναι κυριολεκτικά κλεισμένο στον εαυτό του, ασφυκτιά από τον φόβο του θανάτου και της ανασφάλειας, και έτσι κλείνεται σε ένα τάφο από τούτη τη ζωή. Πώς να αγαπήσεις μετά? Αυτός που φοβάται σκέφτεται μόνο τον εαυτό του, κυριολεκτικά αυτό είναι η γεύση του θανάτου. Γιατί ο ατομισμός είναι θάνατος, ο θάνατος φέρνει τον φόβο και έτσι ζει κανείς στον σκοτεινό φαύλο κύκλο το φόβου όπως λέγει ο ευαγγελιστής Ιωάννης,

«Η τέλεια αγάπη έξω βάλλει τον φόβον....

ότι ο φοβούμενος ου τετελείωται εν τη αγάπη.»

Ναι δεν υπάρχει αγάπη στην κινεζική κοινωνία. Δεν υπήρξε ποτέ για την ακρίβεια στην κινεζική σκέψη. Μόνο ο Μο Τσε, φιλόσοφος που έζησε περί το 479-381 π.Χ. μίλησε για πανανθρώπινη αγάπη, όχι σαν την χριστιανική αλλά καθαρά ωφελμιστικής υφής, αναγκαία για την ειρηνική ύπαρξη κοινωνίας, κράτους και κρατών. Όμως η ιδέα του δεν έγινε ποτέ αποδεκτή, πολεμήθηκε από τους κομφουκιστές και γενικά απορρίφθηκε από την κινεζική κοινωνία. Πρέπει πρώτα να αγαπάς την οικογένεια σου, πολύ λιγότερο, ξεκινώντας από ομόκεντρους κύκλους τον υπόλοιπο κόσμο. Δηλ, τους φίλους, τους συμπολίτες κτλ. Λέγοντας «αγαπάς» δεν εννοούν οι κινέζοι αυτό το που εννοούμε εμείς. Θα λέγαμε μια σχέση συμφέροντος.

Γιατί δεν αγαπούν ούτε τον θεό η τους θεούς.

Είναι για μένα μια συγκλονιστική ανακάλυψη ο τρόπος που προσεύχονται. Θεέ μου δώσε μου λεφτά και θα σου δώσω ένα ποσοστό! Κάνε να κερδίσω το λαχείο και θα σου δώσω τόσα τα εκατό, η θα φέρω μια γυναίκα να χορέψει για σένα, η κάτι παρόμοιο. Πέρυσι έφεραν από την Κίνα ένα μικρό λείψανο του Βούδα, ένα δάχτυλο του (αν και αρκετοί

αμφισβήτησαν την αυθεντικότητα του) για προσκύνημα στην Ταϊβάν. Χιλιάδες κόσμος πέρασε να προσκυνήσει. Όμως στην εφημερίδα είδα τον επικεφαλής μοναχό που το έφερε που δήλωνε. Σας παρακαλώ, μη ζητάτε από τον Βούδα να κερδίσετε το λαχείο, ζητήστε ειρήνη κτλ...

Οι άνθρωποι εδώ δεν αγαπούν τον θεό, δεν διανοούνται τέτοιο πράγμα. (μιλάω γενικά για την συντριπτική πλειοψηφία των κινέζων που πιστεύουν σε ένα κράμα βουδισμού, ταοϊσμού, προγονολατρείας, και προλήψεων). Οι άνθρωποι χρησιμοποιούν το θεό, επειδή φαίνεται πως έχει δύναμη που μπορούν να εκμεταλλευτούν, επικαλούμενοι τον θεό και τάζοντας διάφορα πράγματα, για να ξεφύγουν από τον φόβο της μοίρας. Είναι κάτι το τραγικό αυτή η έλλειψη αγάπης. Φυσικά προσπαθούν να ελέγξουν την μοίρα με το κατάλληλο φογκ σουει, δηλ την γεωμαντεία, την δύναμη των κρυστάλλων, κτλ. Επειδή η σχέση με τον θεό δεν είναι σχέση αγάπης, ίσως γι' αυτο και οι αποκρουστικές μορφές δαιμόνων και θεών στους ναούς. Είναι επίσης και οι βαθιές ενοχές, που δεν βρίσκουν διέξοδο, δεν βρίσκουν λύση, πως άλλωστε – δεν γνωρίζουν την εξομολόγηση- που επιτείνουν τον φόβο, που προσπαθούν να εξαγοράσουν λύτρωση με δωρεές σε ναούς.

Είναι ο φόβος της τιμωρίας και της κόλασης που σε κρατάει τίμιο, είναι οι μορφές των δαιμόνων στους ναούς που απειλούν. Οι πιο πνευματικοί άνθρωποι ζητάνε μόνο ειρήνη, αρμονία, ειρήνη γιατί ξέρουν τι σημαίνει να ζεις στο φόβο όχι όμως και αγάπη, όχι δεν ζητούν να αγαπήσουν το θεό, δεν το διανοούνται.

Άλλωστε κατά τον Κομφούκιο αλλά και τον βούδα δεν έχει νόημα να αναζητάς τον θεό, να θέλεις να μάθεις ποιος είναι, δεν είναι σωστό, δεν θα το μάθεις ποτέ, είναι κακό να ψάχνεις. Κοίτα το τώρα, το σήμερα, και πως θα ζήσεις καλύτερα και μη σε ενδιαφέρει αυτό που δεν μπορείς να καταλάβεις, άρα πολύ περισσότερο δεν έχει νόημα να αγαπάς κάτι που δεν γνωρίζεις καθόλου.

Ο φόβος γίνεται επίσης βαθύτερος λόγω των κρυφών ψυχολογικών συνεπειών της μετεμψύχωσης, της θεωρίας που κυριαρχεί στην Άπω Ανατολή. Πληρώνω αμαρτίες που δεν θυμάμαι, που έκανα σε άλλη ζωή, ζω σε ένα κλοιό κυριολεκτικά μετεμψυχώσεων, ο νόμος κυριαρχεί αδυσώπητα πάνω μου γιατί δεν μπορώ να τον αλλάξω. Πρέπει να πληρώσω, δεν υπάρχει συγνώμη, άφεση, δεν σπάει αυτός ο κύκλος του τρόμου.

Έχω το σώμα μου μα δεν μπορώ να το αγαπήσω, σαν κινέζος, αφού δεν έχει αξία, μόνο η ψυχή έχει, το σώμα είναι η φυλακή της ψυχής. Η επίδραση της μετεμψύχωσης είναι από τις σημαντικότερες αιτίες του ελλείμματος αγάπης στους ασιατικούς λαούς. Διότι όταν μια ανθρώπινη καρδιά αγαπά, λέει στον άλλο «σε αγαπώ για πάντα». Όμως πως να

διανοηθείς να αγαπήσεις για πάντα, όταν ξέρεις πως θα μετεμψυχωθείς σύντομα – πόσα χρόνια θα ζήσουμε άλλωστε- σε γυναίκα, άντρα, ζώο, θα «αγαπήσεις» πολλούς άνδρες, γυναίκες ζώα κτλ? Τότε ποια είναι η ποιότητα της σχέσεως σου εδώ?

Πίσω από όλα αυτά γίνεται φανερή η απουσία του προσώπου. Δεν υπάρχει αυτή η έννοια στην κινεζική κοινωνία, ούτε γενικότερα στις ανατολικές κοινωνίες, είναι άλλωστε η αποκάλυψη του Θεού μας, της Αγίας Τριάδος η αποκάλυψη του προσώπου. Διότι μόνο αν είμαι πρόσωπο μπορώ να αγαπήσω αληθινά.

Για τους ανατολικούς λαούς ο Θεός δεν είναι αγάπη, είναι μόνο κάθε τι που έχει δύναμη που με κάποιο τρόπο μπορώ να εκμεταλλευτώ. Ακόμα και στον βουδισμό, που θεωρείται η πιο πνευματική έκφραση της ανατολής, και μιλά για την αγάπη, έχει τους λεγόμενους μποντισάτβα – που αρνούνται να γίνουν βούδες πριν σώσουν τον κόσμο- η έννοια της αγάπης είναι συναισθηματική και όχι βαθύτερα υπαρξιακή διότι δεν υπάρχει το πρόσωπο, η υποστατική αρχή που έλεγε ο αείμνηστος π. Σωφρόνιος. Πρέπει να σώσεις τον εαυτό σου, μόνο αυτό έχει σημασία σε τελική ανάλυση εξαφανίζοντας το εγώ στην νιοβάνα. Πρόσωπο δεν υπάρχει, είναι ένα σύνολο στιγμιαία μεταβαλλόμενων ιδιοτήτων.

Αφού δεν υπάρχει πρόσωπο δεν υπάρχει αγάπη. Είναι διαφορετικό να έχεις αγάπη και διαφορετικό να είσαι αγάπη. Ο Θεός μας είναι αγάπη γιατί είναι κοινωνία τριών προσώπων. Είναι Πατέρας όχι γιατί μας αγαπά, αλλά μόνο και μόνο γιατί έχει Υιό, το δεύτερο πρόσωπο της Αγίας Τριάδος. Ο βούδας δεν ήξερε παρά μόνο τον ανθρώπινο τρόπο υπάρξεως, άτομα εν αντιθέσει, και επενόησε την θεωρία του. Όμως υπάρχει και άλλος τρόπος ύπαρξης, ο τριαδικός, το είναι εν κοινωνία. Αυτό είναι και η πιο βαθιά μας συνεισφορά και ιεραποστολική τακτική στον κινεζικό λαό.

Οι κινέζοι μιλούν για την ενότητα, θεωρούν τον χριστιανισμό σαν διάσπαση, όμως ζουν κάτω από την βαριά σκιά του φυσικού νόμου, και μάλιστα του δυαδισμού, του γινγκ και γιαγκ, θεωριών για ενέργειες κτλ, που δεν έχουν καμία λογική στήριξη, ενώ η μόνη ενότητα είναι η κοινωνία των προσώπων που φανερώνει η τριαδική θεολογία.

Επειδή για τους κινέζους η αλήθεια δεν είναι πρόσωπο, έγινε ένα συνοθύλευμα παραάξενων και αντιφατικών θεωριών.

Η θεολογία του άκτιστου φωτός είναι η μόνη σωτήρια της κινεζικής και γενικά ανατολικής σκέψης που είναι τόσο προσκολλημένη στην φύση, κατ' εξοχήν στην Ιαπωνία. Δεν είναι η αρμονία αυτό που συνιστά κάθε ομορφιά στην φύση αλλά η Θεοφάνια, η παρουσία του άκτιστου φωτός, που έκανε τα ρούχα του Χριστού να γίνουν επίσης φως, που έκανε την βάτο φως, που έκανε το όρος Σινά φως. Το άκτιστο θείο φως είναι η μόνη σωτηρία από

τον φόβο της κόλασης, των φοβερών κολάσεων με 28 διαβαθμίσεις (στο τελευταίο πάνε οι κακοί δάσκαλοι.). Διότι για μας το άκτιστο θείο φως είναι το πυρ της κολάσεως.

Έχουμε πολλά να δώσουμε έστω και τόσο καθυστερημένα, έστω και τόσο αργά στους λαούς της ανατολής. Όταν με ρωτούν γιατί ήρθα εδώ, όταν κάποιοι προτεστάντες φίλοι, μου είπαν γιατί δεν κάνω ιεραποστολή (δηλ. να χτυπάω την πόρτα, να κρατάω μια Αγία Γραφή και να λέω «αν δεν πιστέψετε θα πάτε στην κόλαση») λέω εγώ: Δεν θέλω να κάνω φτηνό προσηλυτισμό, αλλά να δώσουμε νόημα ζωής, ελευθερίας και αγάπης στους λαούς. Μόνο η ορθόδοξη θεολογία μπορεί να το δώσει. Μόνο μέσα στην Λειτουργία μπορεί κανείς να γίνει αγάπη, και μετά να την μεταδώσει στους γύρω του.

Χάρης στον «Αγιο Κοσμά» γίνεται η Θεία Λειτουργία στην Ταϊβάν, στο μικρό μας χώρο, -ναό- της Αγίας Τριάδος. Αυτό είναι και το κυριότερο στην ιεραποστολή. Γι αυτό εκφράζω ξανά στους συνεργάτες που είναι πίσω από ένα μοναχικό στρατιώτη την μεγάλη μας ευγνωμοσύνη, και πάντα μετά τον επίσκοπο μνημονεύω εσάς και τον πρόεδρο κ. Ασλανίδη, ελάχιστη έκφραση ευγνωμοσύνης, και μοιράζομαι μαζί σας τις εντυπώσεις και τις ταπεινές μου σκέψεις, και σας παρακαλώ όλους, εύχεστε για μένα που έχω τόση ανάγκη την προσευχή σας, που ζω σε τόσους πειρασμούς και πολέμους, από δικές μου αμαρτίες και λάθη, αλλά και σε τόση μοναξιά.